

Homo anti-economicus ?

BPV_SOPE Ekonomická sociologie

Homo economicus

- Homo economicus, nebo ekonomický člověk, je pojetí lidí v některých ekonomických teoriích jako rozumných, dokonale informovaných a sobeckých aktérů.
- člověk racionálně a systémově kalkuluje a plánovitě hospodaří, zaměřený je primárně např. na zisk, užitek, blaho, bohatství, spotřebu a usiluje přitom o minimální náklady
  - Ačkoli se termín nezačal používat dříve než od 19. století, je často spojován s myšlenkami 18. století a mysliteli jako Adam Smith a David Ricardo.
  - V *Bohatství národů*, Smith psal: “To není od shovívavosti řezníka, sládka nebo pekaře, že my očekáváme naši večeři, ale od jejich pozornosti pro jejich vlastní zájem.”

Homo economicus

- **Max Weber:** typy racionality; racionalita je kalkulace určující nejlepší a nejvýhodnější strategii konání
- **Adam Smith:** „svoboda jedince, ani volný trh nejsou možné bez tří základních zásad, totiž bez stability vlastnictví, dobrovolnosti převodu a stability slibu.“
- **David Ricardo:** vytvořil klasickou politickou ekonomii na bázi deduktivně abstraktní, nepoužíval žádné empirické důkazy, neuchyloval se k historii. Byl prvním ekonomem, který takto pracoval.

Homo economicus

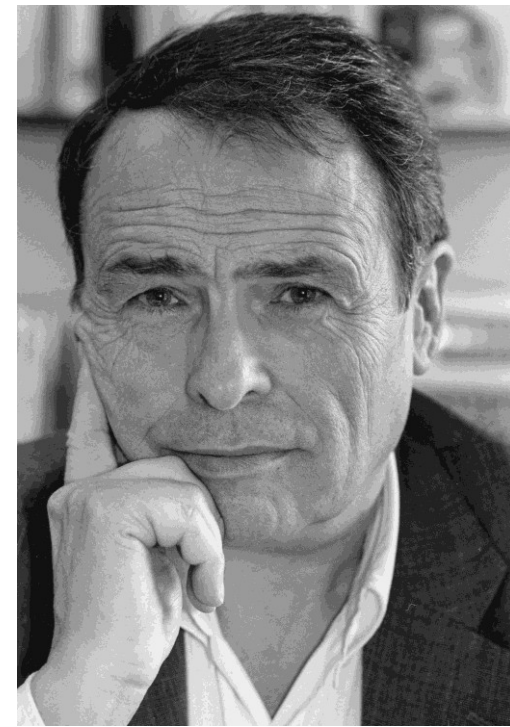
- Model homo economicus maximalizuje vlastní zájem a rozhodnutí je výsledkem racionálního jednání, tedy:
  - *Jednání směřuje k maximalizaci vlastního užitku*
  - *Důležité informace k rozhodování jsou k dispozici*
  - *Lidské jednání dokážeme ovládnout a odhadnout (naplánavat)*

Homo economicus

- **Racionalita** (z lat. ratio = rozum) je schopnost člověka myslet a konat na základě **rozumných** (rozumem vysvětlitelných) norem.
- Soulad mezi činností a rozumovými pravidly, jejichž zachovávání je předpokladem k dosáhnutí cíle.
- Racionalitu chápeme jako relativní stabilní souhrn pravidel, norem, standardů a etalonů duchovní a materiální činnosti, stejně jako hodnot, které všeobecně přijímají a jednoznačně chápou všichni členové daného společenství (sociální, profesní či etnické skupiny, třídy, vrstvy ...)

Jak funguje (sociální) svět?

Pierre Bourdieu (1930-2002)

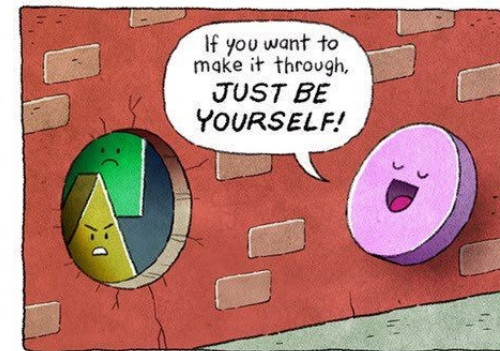
- Sociální aktéři nejsou ani produktem vnějších sil, ani racionální subjekty
  - Sociální svět je vztahový (relační)
  - Jsou to vědoci a jednající **aktéři** obdaření **praktickým smyslem**, přejatým **systemem preferencí, principů vidění a třídění (vkus), poznávacích struktur a schémat jednání**, podle nichž se orientuje **vnímání situace** a příslušná **odpověď**
  - Tímto praktickým smyslem pro to, co je v dané situaci třeba udělat je **habitus** (soubor odlišných a odlišujících činností, poznatků, vkusu)
- „Člověk je aktivní bytostí, nicméně v rámci podmínek, které si sám nevybral.“*

Jak funguje (sociální) svět?

- Pro fungování sociálního světa nestačí pojem ekonomického kapitálu
- **Ekonomický** kapitál: peníze, majetek, akcie atd., je ihned proměnitelný do peněz
- **Sociální**: sociální povinnosti, známosti, sítě, které jsou za určitých podmínek směnitelné do peněz
- **Kulturní**: vzdělání, kultura, zvyky (znalost dominantní kultury ve společnosti, schopnost rozumět a používat „vzdělaný“ jazyk) – za určitých podmínek směnitelné do ekonomického kapitálu

- Existují třídy?

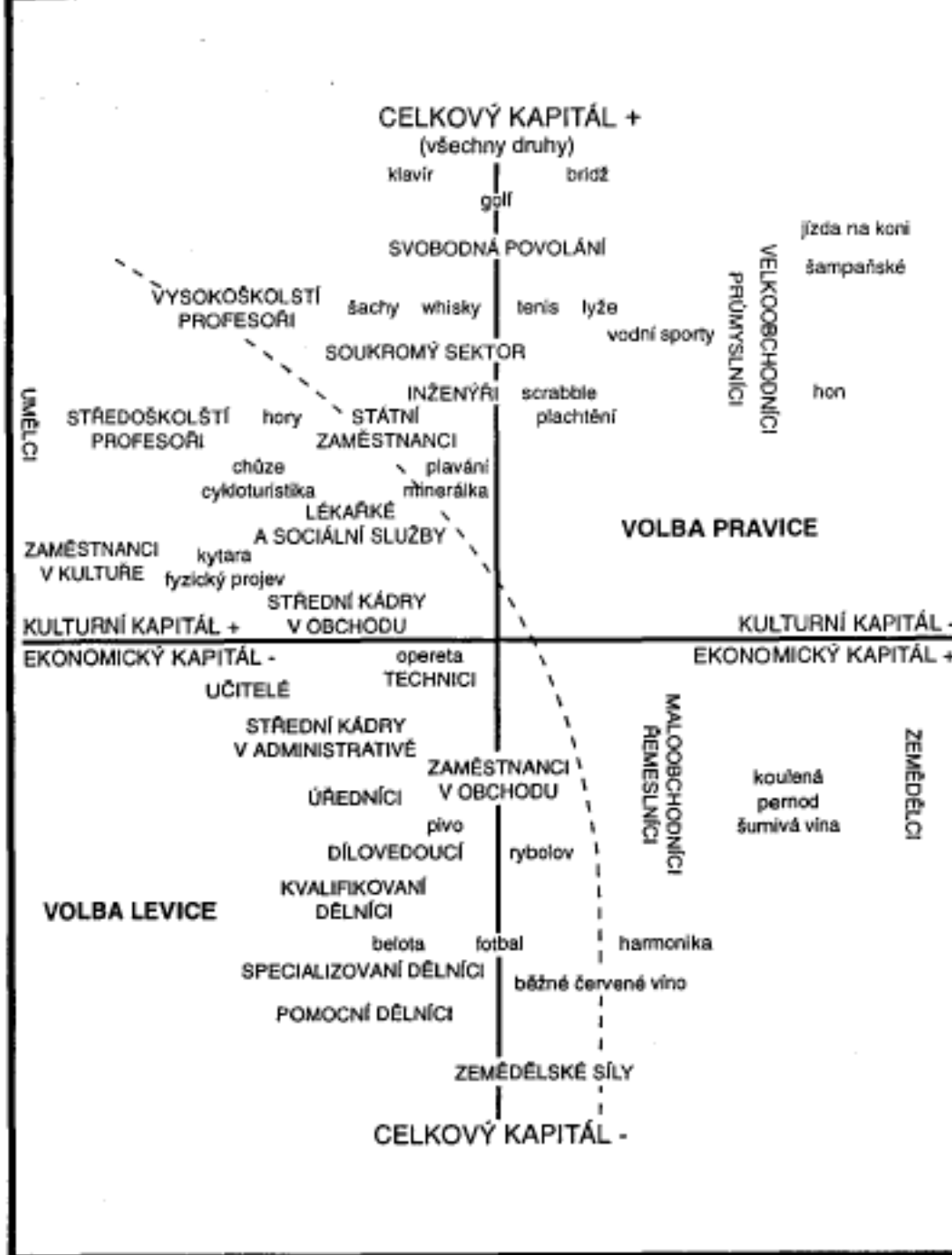
Sociální kapitál na mikroúrovni (Bourdieu)

- Sociální svět se skládá z různých sociálních polí
- Pozice každého jedince (v každém takovém poli) je dána různým množstvím různých forem kapitálu – ekonomického, kulturního a sociálního)
- Symbolický kapitál – uznání (např. čest)
- Sociální pozice není měnitelná snadno ani rychle
- Analýza nerovností ve společnosti, analýza aktérů a jejich sociálních pozic

Bourdieu – Prostor sociálních pozic a životních stylů

Jak funguje (sociální) svět?

- Habitus – vytvářený sociálními podmínkami, je regulovaný ale neklade na aktéry přesné podmínky jednání, nevyžaduje kolektivní koordinaci
- Není vědomý, může být doprovázen vědomou strategickou kalkulací, jež se od habitusu liší, např. šanci předcházející proměnu minulého účinku do očekávaného cíle
- Reakce na prostředí jsou definovány bez jakékoliv kalkulace a vztahují se k objektivním možnostem vepsaným ve struktuře přítomnosti
- Habitus je vytvářen předchozí zkušeností, která ovlivňuje chování jedince, je produktem třídy objektivních pravidelností
- Habitus produkuje praktické jednání lidí, generuje rozumné, „logické“ chování které je možné a je pozitivně odměňováno, naopak vylučuje chování, které je sankcionováno

Homo anti-economicus

- Je možný nezištný čin?
- Jednání lidí řídí rozum – to ale nutně není racionální jednání, vždy ale je nadané smyslem
- Cílem lidského snažení není vždy jeho výsledek! Účel jednání není vždy kladen jako jeho cíl, jde o vztah zaujetí do přítomnosti či nastávající budoucnosti (jednání v zájmu univerzálního)
- Příklady: akademická kariéra, politická kariéra, svět umění...

Homo anti-economicus

- Symbolický kapitál – jakýkoliv druh kapitálu, který je nahlížen a vnímán (a tedy i uznáván) v daném poli
- Nezištné, anti-ekonomické habitusy – odmítání zájmu v ekonomickém slova smyslu
- Nezištné jednání – aristokracie, předmoderní společnosti – nezištnost zde **není kalkulací**
- Nezištnost je možná tehdy, když jsou dispozice k nezištnému jednání v daném poli rozeznávány a odměňovány
- Rodina, kultura, věda, byrokracie, ...
- Dar jako symbolická směna – zákaz explicitnosti, podvojnost subjektivní pravdy a objektivní skutečnosti
- Směna darů jako paradigma ekonomie symbolických statků

Zdroje

- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*, Praha: Karolinum.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : A Social critique of the judgement of taste*. (R. Nice, Trans.) Cambridge, MA: Harvard University Press
- <https://economicsociology.org/>
- <http://econsoc.mpifg.de/>

